

Krise og nazisme i Tyskland

Tyskland blev ramt hårdt af den økonomiske krise. Fra 1928 til 1932 faldt produktionen med 42 procent, og arbejdsløsheden steg fra 1,8 til 5,6 millioner, svarende til 43,7 procent af arbejdsstyrken. Det betød, at den i forvejen skrøbelige Weimarrepublik kom under endnu større pres. Utilfredsheden med det parlamentariske demokrati voksede, og krisen skubbede vælgerne mod yderfløjene. Det førte til hyppige valg og svage regeringer.

Krisen var værst i 1932. Det år var der to rigsdagsvalg, hvor venstrefløjen, som bestod af socialdemokrater (SPD) og kommunister (KPD) fik ca. 35 procent af stemmerne, mens Adolf Hitlers nationalsocialistiske parti (NSDAP) også fik ca. 35 procent. De to yderligtgående blokke var altså nogenlunde lige store. Men problemet for venstrefløjen var, at SPD og KPD ikke kunne samarbejde. Faktisk opfattede kommunisterne, der var styret af Komintern, SPD som hovedfjenden og betegnede dem *socialfascister*.

For Hitler og NSDAP var både den økonomiske krise og uenigheden på venstrefløjen en gave. Depressionen skabte en ustabil politisk situation, som endte med, at Hitler i januar 1933 blev udnævnt til tysk rigskansler i en regering bestående af flere partier. Hitler fik altså rigskanslerposten helt efter de demokratisk-parlamentariske spilleregler.

I løbet af få måneder demonterede nazisterne demokratiet. Det skete med udgangspunkt i, at rigsdagsbygningen i Berlin brændte i februar 1933. Hvordan branden opstod, er aldrig blevet opklaret. Men nazisterne beskyldte kommunisterne for brandstiftelsen og udnyttede den til at fængsle de kommunistiske parlamentsmedlemmer. Desuden blev der gennemført undtagelsestilstand i hele riget, som blandt andet indebar, at kommunistpartiet blev forbudt.

Ved det efterfølgende rigsdagsvalg i marts 1933 fik NSDAP 44 procent af stemmerne. De kunne danne en rent nazistisk regering, da de 81 valgte kommunister stadig sad i fængsel og ikke kunne møde i rigsdagen. Derfor kunne Hitler gennemføre en Fuldmagtslov, som gav regeringen frihed til at gennemføre love og forordninger udenom parlamentet. En mulighed Hitler i rigt mål benyttede sig af, og på den måde blev demokratiet reelt opløst. Fra juli 1933 var DNSAP landets eneste tilladte politiske parti. Tyskland var blevet en etpartistat.

Nazismen og nazificeringen af Tyskland

Nazisme er en forkortelse af nationalsocialisme. Nazismen skilte sig ud fra andre ideologier ved ikke at være rationelt begrundet. Den inderste kerne i nazismen er nemlig mystisk: den handler om nationalisme, dvs. kærlighed til fædrelandet, som er en stærk, men uklar forestilling om sammensmeltning af jord, folk og blod. Folket er evigt: det tyske eller ariske folk består ifølge nazisterne af alle tyskere i fortid, nutid og fremtid. Og folket opfattes som en organisme, idet hver enkelt arier er en del af en organisk helhed. Nervecenteret eller hjernen er Føreren, som alle celler i organismen adlyder.

Derfor skal samfundet ensrettes. Alle skal tænke og handle i samme baner – og hellere handle end tænke. For handling og kamp er positive værdier i nazismens menneskeopfattelse. Det er vigtigt, at folkefællesskabet bekræftes; det gør man fx ved masse møder, hvor folket aflægger ed til føreren om troskab og lydighed. Derefter praktiserer folket den offervilighed, eden kræver. Den økonomiske politik styres af staten: arbejdsgivere og arbejdere skal arbejde sammen for at styrke nationen.

Et centralt element i nazismen var racelæren. Ifølge nazisterne var den ariske race truet. Den måtte kæmpe for overlevelse mod andre folk, fx slaver eller asiater. Men den farligste modstander var jøderne, som nazisterne opfattede som en snylterrace, der inficerede det tyske folk og gjorde det ariske blod urent. Dermed blev folkefællesskabet nedbrudt indefra.

*Plakat for den nazistiske pigebevægelse Bund
Deutscher Mädel fra 1937.*

Ovenstående var kernen i det program, Hitler havde fremlagt i Mein Kampf. Som konsekvens af disse tanker forkastede Hitler andre ideologier. Liberalisme og socialisme samlede ikke nationen, men splittede den. Socialismen kunne accepteres, hvis den var nationalsocialistisk, ikke hvis den var international, hvad den marxistiske socialisme jo var. Tyskland blev ensrettet. Det skete gennem en række partistyrede organisationer, fx de bredt opdragende som Hitlerjugend og Bund Deutscher Mädel, hvor nazistisk tankegang og praksis blev indoktrineret i tyske drenge og piger. En decideret eliteorganisation var SS (Schutzstaffel, dvs. 'beskyttelsesafdeling'), der oprindeligt var Hitlers personlige livvagt, men som udviklede sig til et korps for partiets hårde kerne, hvor mange fra tyske overklassefamilier var medlemmer.

Ensretningen bestod også i forfølgelse og terrorisering af politiske modstandere. De første koncentrationslejre (kz-lejre) blev oprettet i 1933, og de blev fyldt med politiske modstandere, primært kommunister. Omkring 30.000 kommunister blev dræbt og 150.000 arresteret i nazistytets første år.

Også på det kulturelle område skete der en ensretning. Den 10. maj 1933 blev der afholdt en række bogbrændinger, hvor værker af regimets modstandere og af ikkeariske forfattere blev ofre for flammerne. Det gjaldt fx bøger af tysksprogede forfattere som Thomas Mann, Sigmund Freud, Stefan Zweig, Bertold Brecht, Anna Seghers og mange flere.

I selve racepolitikken gik det nazistiske styre i begyndelsen forsigtigt frem. I 1935 kom de første 'jødelse', der forbød ægteskab og seksuelt samkvem mellem jøder og ariere. Med *Krystalnatten* i november 1938 skete der en stramning af politikken over for jøderne. Her blev 191 synagoger

KdF-bilen, som blev produceret af Volkswagen (VW) var et statsligt projekt under nazismen, som skulle sørge for små biler til tyske familier. Som det fremgår, sparede man op til bilen ved at købe mærker. Meget få tyskere nåede at få en bil. De fleste af de indbetalte midler blev anvendt til våbenproduktion. KdF stod for Kraft durch Freude ('styrke gennem glæde'). Det var den nazistiske friluftorganisation, der arrangerede udflugter og sportsbegivenheder, og som havde til formål at skabe et kernesundt tysk folk: Fit for fight!. Plakat fra 1938.

nedbrændt og ca. 1000 jødiske forretninger fik smadret deres ruder. Desuden blev 74 jøder dræbt og over 20.000 arresteret.

Disse 'spontane' aktioner var organiseret af nazipartiets ledere.

DEN NAZISTISKE POLITIK

Nazisterne skabte en myte om, at Tyskland var en effektiv, centraliseret enhedsstat. Det er rigtigt i den forstand, at al magt samledes hos Hitler. Men han holdt typisk møder med ministre og ledende partifolk enkeltvis, så der skete sjældent nogen samordning af styrets politik. Hitler lod det være uklart, hvem der havde hvilke kompetencer i de enkelte sager. Gennem denne del-og-hersk-politik styrkede Føreren sin magt, men den skabte mere vilkårlighed end klarhed og effektivitet i beslutningsprocessen.

To helt centrale tanker i Hitlers bog *Mein Kampf* gik ud på, at Versaillesfredens urimelige bestemmelser vedrørende Tyskland skulle ophæves, og at det tyske folkefællesskab på lidt længere sigt måtte søge *Lebensraum* østpå, altså mod Østeuropa og Rusland. Disse tanker forfulgte Hitler i sin udenrigspolitik. Fra midten af 1930'erne blev den tyske udenrigspolitik derfor mere aggressiv.

I løbet af 1935 genindførte Tyskland almindelig værnepligt og påbegyndte en oprustning. I marts 1936 besatte Tyskland det afmilitariserede Rhin-område. Begge dele var klare overtrædelser af Versaillesfredens bestemmelser.

Oprustningen betød, at staten iværksatte en række store økonomiske projekter. Det drejede sig om våbenproduktion og om at udbygge Tysklands infrastruktur. De store motorveje skulle gøre den tyske hær i stand til hurtigt at flytte tropper fra Vestfronten til Østfronten i tilfælde af en ny storkrig.

Faktisk skabte de store offentlige investeringer, som var forbundet med oprustningen, Det Tredje Riges måske største succes. De betød nemlig et voldsomt boost til den tyske økonomi: den tyske produktion steg voldsomt, og arbejdsløsheden faldt tilsvarende. Sådan kunne styret også indføre om at bringe Tyskland ud af depressionen. Det skabte optimisme og opbakning til styret i store dele af befolkningen

[.https://eneuropaeiskverdenshistorie.systime.dk/?id=261&L=10](https://eneuropaeiskverdenshistorie.systime.dk/?id=261&L=10)